

<https://hstryres.uz/journal/index.php/makro>

2026, № 2 (14)

ISSN-3030-3761

ТАРИХИЙ ТАДҚИҚОТЛАР
Илмий журнали

ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
Научный журнал

HISTORICAL RESEARCHES
Scientific journal

ТОШКЕНТ-2026

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосори:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief editor:

Шакиров Иляс Рахимзянович
т.ф.ф.д., (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор, Академик
Ўзбекистон Миллий университети
Сулейманов Рустам Хамидович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Муминов Алишер Гаффарович
Сиёсий фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Зуев Андрей Сергеевич
тарих фанлари доктори, профессор
Новосибирск Давлат университети
Ишанхуджаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Холикулов Ахмад Баймахаматович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Габриэльян Софья Ивановна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Убайдуллаева Барно Машрабжоновна
тарих фанлари доктори, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Очилдиев Файзулла Бобокулович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Саидбобоев Зокиржон Абдукаримович
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Миллий университети
Азизов Илдар Рафаэлевич
Сиёсий фанлари доктори (DSc)., доцент
Бизнес ва тадбиркорлик Олий мактаби

Гаффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети
Сиддиков Равшан Бердимуратович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Тухтабеков Козимбек Азимбекович
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Бабабеков Акбар Давурбаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Ўзбекистон Миллий университети
Бахранов Шерзод Таштурсунович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
Жамоат ҳафсизлиги университети
Алиназарова Дилдора Валишеровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Холикулова Шахноза Боймухамматовна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Навоий Давлат педагогика институти
Нормуродов Дилмурод Рахматуллаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Абдулаева Нигора Санжаровна
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Америка технологиялар университети
Тоғаев Жасур Эркинович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Усаров Умид Абдумавлянович
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
Ўзбекистон Миллий университети
Эшқувватов Бобир Валикул ўғли
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)., доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Контакт редакции журнала
Город Ташкент, улица Мирзо Голиба,
Исторический факультет
Национального Университета
Узбекистана имени Мирзо Улугбека
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Тел: +998900382203

Contact Editors of journal
Tashkent city, street of Mirzo Golib,
Faculty of history of the National
university of Uzbekistan named after
Mirzo Ulugbek
Web: <https://hstryres.uz/journal/>
E-mail: I.Shakirov91@mail.ru
Phone: +998900382203

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1	Adilov Abror Anvarovich IKKINCHI JAHON URUSHIDAN KEYINGI DASTLABKI YILLARDA O‘ZBEKISTONDAGI DAVLAT VA DIN MUNOSABATLARI TARIXIDAN	5
2	Алиязарова Дилдора Валишеровна ВОЕННЫЕ КОРРЕСПОНДЕНТЫ И ИХ ВКЛАД В РЕГИОНАЛЬНУЮ ПЕРИОДИЧЕСКУЮ ПЕЧАТЬ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ	14
3	Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich XIX ASRNING 30-40-YILLARIDA BUXORO XONLIGIDA INGLIZ-RUS SAVDO- IQTISODIY RAQOBATI VA UNING MINTAQAVIY SAVDO ALOQALARIGA TA’SIRI	27
4	Bo'tayev Jonibek Shodiyevich XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATIDA HARBIY- MA’MURIY BOSHQARUV TIZIMINING SHAKLLANISHI	35
5	Исхаков Мирсадик Мирсултанович, Ғойибов Бобир Собирович СУҒДИЙ ТИЛ СОН ТУРКУМИНИНГ ЛЕКSIK ВА РАҚАМЛИ ИФОДАЛАРИ	43
6	Kimsanova Ruxshona Xayrulla qizi NAVRO‘Z AHMADHON VA UNING AVLODLARI DAVRIDA TOSHKENT	53
7	Mamatova Maxfuza Baxriddinovna MARKAZIY OSIYO CHOY YO’LI TARIXIDAN	61
8	Muzaffarov Muhammadaminxon Xusanxon o‘g‘li TURKIY TILLI DAVLATLAR HAMKORLIK KENGASHI (TURKIY KENGASH) TARKIBIDAGI ASOSIY ORGANLAR VA TUZILMALAR	67
9	Ne'matov Shoxzodbek Ulug'bek o'g'li O‘ZBEKISTONDA O‘RTA MAXSUS, KASB-HUNAR TA’LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR (2017–2021-YILLAR)	73
10	Normuratov O‘rolbek Jumma o‘g‘li BUXORO XONLIGI VA ROSSIYA PODSHOLIGI O‘RTASIDAGI SIYOSIY HAMDA IQTISODIY MUNOSABATLARNING SHAKLLANISHI (XVI ASR OXIRI – XVII ASR BIRINCHI YARMI)	82
11	Очилдиев Файзулла Бобокулович БУХОРО АМИРЛИГИГА ТЕМИР ЙЎЛ ТАРМОҒИНИНГ КИРИБ КЕЛИШИ ВА УНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ	92
12	Qosimov Mirjalol Ravshan o‘g‘li O‘ZBEKISTONLIK PARTIZANLARNING SOBIQ ITTIFOQ HUDUDINI OZOD ETISHDAGI ISHTIROKI (UKRAINA VA RSFSR MISOLIDA)	101
13	Raximova Gulilola Zohid qizi O‘ZBEKISTONDA BOLALAR MAVZUSIGA IXTISOSLASHGAN OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING FAOLIYATI	110
14	Саломова Барчиной Журакуловна ЖУРНАЛИСТ АЁЛЛАРНИНГ ЖАМИЯТ ҲАЁТИ ВА ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРДАГИ ЎРНИ	117
15	Toirova Zamira Suban qizi TOSHKENT IQTISODIY RAYONI ELEKTR ENERGETIKASI: HUDUDIY JOYLASHUVI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	131
16	Turdaliyeva Gulasalxon Abdusalom qizi XV ASR OXIRIDA HIROT DAVLATIDA SOLIQ SIYOSATINING XUSUSIYATLARI (HUSAYN BAYQARO DAVRI)	137
17	Xasanboyeva Gulxayo Ximmat qizi 1950-1980-YILLARDA O‘ZBEKISTON SSR KOLXOZLARINING HOLATI VA UNDAGI O‘ZGARISHLAR	142

18	Qodirova Ra'no Mamirjonovna SOVET HOKIMIYATINING DASTLABKI YILLARIDA TURKISTON XALQ MAORIFI VA JAMIYATSHUNOSLIK FANINING SHAKLLANISHI	148
19	Ergashev Umidjon Muhammed o'g'li O'ZBEKISTON SSRDA SOLIQ TIZIMINING TASHKIL ETILISHI (TOSHKENT OBLASTI MISOLIDA)	155
20	Эргашев Хусан Юсуп ўғли ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИДА ОЛИБ БОРИЛГАН АРХЕОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАРНИНГ ОЛИБ БОРИЛИШИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	162
21	Xaitov Zafar Uzakovich VIZANTIYA MADANIYATI VA UNING JAHON SIVILIZATSIYASIDA TUTGAN O'RNI	167
22	Юлдашева Шохсанам Юнусали кизи ВЕНСКАЯ СИСТЕМА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ МУЗЕЙНОГО ДЕЛА ВО ФРАНЦИИ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА	173

Kimsanova R. X.

Tarix fakulteti 3-bosqich talabsi

Fargʻona davlat universiteti

RushanaXayrullayevna@gmail.com**NAVROʻZ AHMADXON VA UNING AVLODLARI DAVRIDA
TOSHKENT*****ANNOTATSIYA***

Ushbu maqolada XV asr oxiri – XVI asrlarda Movarounnahr va Xuroson hududlarida Shayboniylar sulolasi yirik siyosiy kuch sifatida maydonga chiqdi. Ushbu sulola vakillari orasidan koʻplab yetuk davlat arboblari yetishib chiqqan boʻlib, ulardan biri Navroʻz Ahmadxon hisoblanadi. Mazkur maqolada Navroʻz Ahmadxonning siyosiy faoliyati, uning avlodlari, tarixiy jarayonlardagi oʻrni hamda uning hukmronligi davrida bugungi kunda mamlakatimiz poytaxti boʻlgan Toshkent shahrining siyosiy va strategik ahamiyati yoritib beriladi.

Kalit soʻzlar: Shayboniyxon, Baroqxon, Turkiston, Nasaf, sayyidlar, Xoʻjand, Oʻratepa, Koʻchkinchixoʻjaxon, Sevinchiqxon, Keldi Muhammad Sulton, Darveshxon, Bobo Sulton, Amin Sulton.

KIRISH

Markaziy Osiyo tarixida XV asr oxiri – XVI asr boshlarida yangi siyosiy kuch sifatida Shayboniylar davlati shakllandi. Bu davlat Dashti Qipchoq hududidan kelgan oʻzbek qabilalari asosida tashkil topgan boʻlib, Temuriylar davlati tanazzuli jarayonida Movarounnahr va Xuroson hududlarida hukmronlik oʻrnatdi. Shayboniylar sulolasi Markaziy Osiyoda markazlashgan davlat tizimini tiklashga harakat qilgan va mintaqa siyosiy tarixida muhim rol oʻynagan. U qisqa vaqt ichida Movarounnahr hududini egallab, yangi siyosiy sulola asosini yaratgan.

Shayboniylar davlati Markaziy Osiyo tarixida muhim siyosiy bosqichni tashkil etadi. Bu davlat Temuriylar davridan keyin Movarounnahrda yangi siyosiy tizimni shakllantirdi. Shayboniylar davlatining siyosiy, iqtisodiy va madaniy rivoji mintaqa tarixida muhim oʻrin tutadi.

Shayboniyxon Mirzo Ulugʻbekni qizi Robiyasultonbegimga uylanib, undan Suyunchixoʻjaxon va Koʻchkunchixoʻjaxon ismli oʻgʻillarini koʻradi. Oʻzbeklar orasida Sevinchiqxon nomi bilan tanilgan Sevinchixoʻchaxon shariatda va diyonatda mahkam, yetuk bir shaxs edi. Muhammad Shayboniyxon Movarounnahr va Turkistonni egallaganda Toshkent viloyatini Sevinchxoʻja sultonga beradi. Ammo keyin qozoq yurishidan zafar bilan qaytishda Turkistonni Sayyid Oshiqqa berdi. Koʻchkunchixonni Toshkent voliysi etib tayinladi[1:429]. Suyunchi sultonga esa Andijon va Fargʻonaga qarashli yerlarni beradi. Keyinchalik Shayboniyxon vafot etgandan biroz oʻtib Toshkent boshqaruvini Suyunchixoʻjaxon oʻz qoʻliga oladi to vafotiga qadar uni boshqardi. U sulola valiahdi edi lekin, erta vafot etib qolishi tufayli taxtga Koʻchkinchi Sulton chiqadi. Sevinchiqxon 1525 - yil 23-

iyulda vafot etadi. Undan ikki o'gil farzand qolgandi biri Keldi Muhammad Sulton ikkinchisi esa Baroqxon¹ laqabli Navro'z Ahmadxon edi.

U eng kuchli va shijoatli shaxslaridan bo'lgan Navro'z Ahmadxon avval Toshkentni boshqaradi keyin esa Samarqand taxtiga o'tiradi. Baroqxon yoshligida Vosifiydan musiqa, she'riyat, ashula, vazn, nazmdan ta'lim olgan. Ayni paytda chavandozlik va harbiy ishlar bilan mashg'ul bo'ldi.

TATQIQOTNING ASOSIY NAITIJALARI

Zayniddin Vosifiyning "Badoye' ul vaqoe' ", Hofiz Tanish Buxoriyning "Abdullanoma", "Sharafnomaiy shohiy", Arab Ibn Qatag'onning "Musahhir al bilot" asarlari davr mohiyatini ochib berishda va mazmuning anglashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Navro'z Ahmadxon taxtga Ko'chkinchixonning o'g'li Abdulatifdan vafotlaridan so'ng chiqadi. Samarqand taxtiga chiqishi hijriy 957-yil milodiy esa 1550-yilga to'g'ri keladi. U taxtga chiqib xutba o'qitirgan va tangaga o'z nomini yozdirgan [3:111]. Baroqxon Samarqand taxtiga chiqqanda hech bir hukumdorga tegmagan. U to vafotiga qadar ya'ni 1556-yilgacha hokimiyatda turadi. Baroqxonga Toshkent hokimiyati ota meros hududlardan biri bo'lgan.

Baroqxon Taxmasp I bilan bo'lgan 1528- yili sentabr oyida bo'lgan Jomi urushida boshqa shayboniy sultonlar bilan qatnashadi.

Navro'z Ahmadxon va Abdulatif va boshqa bir necha xususan, Sulton Said, Muhammaddiyor Sulton va Burxon Sulton birlashib Nasaf, Karmana, Miyonqolni qo'lga kiritish uchun 18 yoshli Abdullaxonga qarshi kelishadi. Lekin 12 kun davom etgan kurash natijasi sulh bilan yakun topgan [2:9].

Abdullaxon II ham ko'p marotaba Amudaryodan o'tib Movaraunahrni bosib olishga uchun kurashadi. U bu maqsadiga faqat Baroqxon vafot etgandan so'nggina erishadi. Abdullaxon Navro'z Ahmadxon tirikligida bo'lgan janglarida biror marta g'alaba qozonmagan.

Navro'z Ahmadxon davrida Axsi va Andijon mulklarida Juvonmardali sulton hokimlik qilganligini ta'kidlaydi. Baroqxon o'z hokimiyatini mustahkamlash maqsadida diniy peshvolarni qo'llab-quvvatlagan. Xususan, Farg'onalik sayyidlar avlodidan bo'lgan Fozil Aliga ko'plab imtiyozlar berilgan [7:256].

Navro'z Ahmadxon va turk sultoni Sulaymon I (1520-1566) bilan Eron shohi Taxmasp I (1524 -1576)ga qarshi ittifoq tuzilgan. Bu kelishuvda Eron sulolasiga qarshi kurashish zarba berishga ahd qilinadi. Bunday kelishuv oldin ham Shayboniixon va Boyazid II o'rtasida tuzilgan edi. Lekin bu ikki kelishuv haqda rasmiy hujjat borligi haqida ma'lumot yo'q. Ammo Toshkent va Movaraunnahr hududida ayrim turk qismlarining joylashtirilganligi ma'lum shartnomasiz bo'lmagan, albatta. Turkiya sultonlarini boshqa hududlar bilan olib borgan yozishmalarida bu haqida ma'lumotlar keltirilgan [2:9].

Turkiya 1551-1557 yillarda Shayboniylar ichki kurashlariga aktiv aralashadi. O'zaro taxat uchun kurashlarda turk lashkarlari Baroqxon va uni o'g'illari tarafida turib kurashgan. Turk lashkarlari bu kurashda Navro'z Axmadxon tomonida

¹Navro'z Axmadxonning laqabi edi. Bu juda soqoldor bo'lganligiga ishora qilingan.

bo'lganlar. Bu haqida turk ishonchli manbalarida bunday ma'lumot keltiriladi "XVI asrning birinchi choragida Toshkentda Navro'z Ahmadxon xuzurida 300 ming turk askari xizmat qilganli [6:100], turklar o'zbek sultonlarini o'q- dori, miltiq bilan ham ta'minlab turgan [6:103]. Ana shu turk askarlari Baroqxon va uning o'g'illari xususan Bobo Sulton tarafida turib Nasaf yonida turib Abdullaxon II qo'shinlariga qatnashadi [2:10]. Turk asakarlari miltiq otishda juda mohir edilar hatto ular qorong'uda otga o'qi ham aniq nishonga tegar edi [2:66].

Baroqxon ko'p marotaba Miyonqol ustiga yurish qilib turgan, xatto bir marta Buxoroni ham egallashga muaffaq bo'lgandi.

Navro'z Axmadxon jasur, mohir va shijoatli jangchi bo'lgan. Burxon Sulton xatlari Baroqxonga borib yetgan, Abdullaxonga qarshi kurashda Qoraqulga borishga kelishilgach Navro'z Axmadxon Shahrisabz, O'ratepa, Samarqand, Xo'jand, Sayramdan tortib to Toshkentgacha viloyatlarda turgan sipoh, Axsikent, Andijon lashkarlari, Dashti Qipchoq va turkistonliklar bilan birga tez yetib boradi. Shu va shu kabi jarayonlar harbiy ishda qanchalik tadbirli ekanini ko'rsatadi, yakun esa sulh bilan yakun topadi.

Yuqoridagi sulhdan keyin Samarqandga suv keltirish uchun Darg'om kanalini bosh to'g'oni Ravot Xojiga² yo'l oladi. U yerda hursandchiliklar, bazm-u jamshidlar avj olib ketadi Navro'z Axmadxon ertalabdan kechgacha, kechdan ertalabgach maydan boshini ko'tarmay qoladi. Bu voqea "xirmonso'z" so'zida 1556-yil deya tarix qilinadi. O'sha davr Buxoro shoirlari uni bunday o'lim topishida uni turli bug'doyzorlarni yakson qilganni ahvoli shu deya yozishagandi [2:130]. Hasanbek Rumlu "Axsan ut - Tavorix" (Tarixlar Sarasi) asarida esa "Shoxruxiya daryosi Sirdaryodan to Samarqandga kanal ochtirib uni atrofiga o'z ulusidan 20 ming kishni joylashtirishga qaror qilgan. Ma'lumot o'rnida aytib o'tish joizki vafot etgan yilini Ibn Arab Qatag'anning "Musahhir al bilot" asarida 1557 - yil deb beriladi [3:111]. Ammo shu kitob boshqa bir joyida 1556-yil 24-sentabr deb yozilgan [3:121].

Baroqxon ya'ni Navro'z Axmadxon o'z davri shayboniy sultonlari ichida zabardast bir hukumdor, ilmni qadrllovchi shaxs, mohirona sarkardasi edi. Yana Baroqxon o'sha davr tashqi diplomatik aloqasida ham o'z o'rnini, mavqei yuqori edi. Bundan tashqari sulola vakillari orasida ko'ziga ko'ringan yuksak hurmatga ega, ulug' mavqeyli va e'tiborli bo'lgan edi. Ammo taqdir taqozosi unga hukmronlikni tola qo'lga kiritishiga yo'l qo'ymadi.

Buxoro xonining Toshkent va Farg'ona uchun Sevinchxo'jaxon avlodlariga qarshi olib borgan kurashida uning qozoq sultonlari bilan tuzgan harbiy ittifoqi katta ahamiyatga ega bo'lgan. Aynan ularning yordami bilan raqiblarini to'la mag'lubiyatga uchratgan Abdullaxon vodiy boshqaruvini o'zining yaqinlari bo'lgan Jonibek sulton avlodlariga topshirgan. Natijada Farg'onada Sevinchxo'jaxon avlodlarining hukmronligiga chek qo'yilgan[5:132].

²Ravot Xoji – Samarqandni janubida shaxardan 4 farsax (24 – 28km) masofada joylashgan. Samoniy va Yoqut davrida Varaksar (suvboshi, to'g'onboshi) deb atalgan, undan bir necha ariqlar yo'naltirilgan V.V.Bartolt. "Turkiston" – B.133.

Navro'z Ahmadxon – shayboniy sultonlar ichida eng yirik, mohir chavondoqlik, yengilmas bahodiri hisoblangan. Ho'sh shunday bir buyuk shaxs avlodlari qay tarzda tarix zarvaraqlarida qolgan. Ular ham otasi kabi bo'lishganmi yoki darveshlikda hayot kechirish holatiga tushib qolishganmi?

Navro'z Ahmadxonning sakkizta o'g'li bo'lgan. Darveshxon, Bobo Sulton, Do'st Muhammad, Amin Sulton, Jalol Sulton, Xorazmshox Sulton, Qosim Sulton, Tohir Sulton.

Darveshxon. Odil va darvesh xislat podshox edi. U ham ma ishlarni xususan, tijorat ishlarini shariat asosida bo'lishiga juda qattiq talab etar va o'zi ham bunga amal qilar edi. Abulg'ozi Abdulla bin Iskandarnishon sulton Samarqandlik sulton va amirlarini olib Samarqamdni olish uchun kelayotganini bilgan Samarqandda turgan Bobo Sulton Toshkentda turgan akasi Darveshxo'ga maktub yuborgan [8:121]. Unga ko'ra Darveshxon Toshkent, Turkiston, A'xi, Andijondan ko'p sonli qo'shin yeg'ib yo'lga chiqadi. Taraflar Ilon o'tti darasida to'qnashadi. Bu kurashda mag'lubiyatga uchrashadi. Bu voqea 1557 – yilda bolib o'tgan. Shunda so'ng Baroqxon avlodlari Samarqanddan umidlarini uzib, Toshkent sari yuzlanadilar va yosh jihatdan ulug' Darveshxo'ga hukumdorlik to'jini kiydirishadi. Turkiston viloyati va unga qarshli yerlarni ukasi Bobo Sultonga, Andijonni bir qismini ukasi Amin Sultonga topshiradi. Xorazmshox ismli ukasini Sayramga hokim qiladi. Do'st Muhammad Sultonni Axsikatga voliy qilib qo'yadi. O'sha yerlar taniqli qushchilaridan, e'tiborli amirlaridan, amir kabir Ali Sayiddinni o'ziga otaliq qilib tayinlaydi. Bu insonni otaliq qilgandan so'ng Darveshxon xalq ahvolidan yaxshi habar ola boshlaydi. Darveshxon “Shu kundan boshlab ushbu o'lkada hech bir kimsa afyunva ko'knor iste'mol qilmaydi” degan farmon chiqargan. Lekin ko'p o'tmay Toshkent, Turkiston, A'xi, Andijon manlakatlari uning qo'lidan chiqadi. Ushbu hududlar Iskandarnishon hukumdor yani Abdullaxon II qo'liga o'tadi. Abdullaxon II ning Darveshxo'ga nisbatan hurmat va birdamlikka intluy tuyg'ulari bo'lsada, Bobo Sulton bunday munosabatlarga rozi bo'lmas edi. Abdullaxon II Bobo Sulton topshirig'i bilan Turkistonda maxbuslikda saqlanayotgan Darveshxonni ozod qildiradi va Toshekntga olib keldirib 1578-yil sentabrida shu yurt taxtiga o'tqazadi. Abdullaxon II bu yerdan ketgandan so'ng Bobo Sulton Dashti Qipchoq orqali kelib Toshkentni egallaydi. Akasini ushlattirib, shu zahoti o'ldirishga hukm chiqaradi. Darveshxo'ndan ikkita o'g'il qoladi. Ular Shox Muhammad Sulton, Muzaffar sulton edilar. Ular dastlab Abdullaxon II hokimiyati soyasida yashab, nomalum (Bobo Sultonni qon - qarindoshlik qistovi, va shunga o'xshash sabablarni ularga ro'kach qilib ularni kuchudan foydalanish bo'lishi ham mumkin, - muallif) sabab bilan amakisi safiga qo'shiladilar. Ammo Bobo Sulton mag'lubiyatga uchraganidan so'ng ular Qorategin tomonga ketishadi. Qorategin hokimi Abdullaxon II topshirig'iga binoan ularni o'ldirish haqida farmon chiqaradi. Bu ishni amalga oshirgan Xudoyberdi Sulton ularni kallalarini 1583-yil iyunida xonlik taxti poyiga olib keldi. Bu paytda Abdullaxon Xo'janda edi. Baroqxonni bu o'g'li va nabiralari taqdiri shunday yakun topgan.

Bobo Sulton. Baroqxon vafot etgan boshqaruv unga tekkan. Bu Sulton o'ta jangovor, bo'lsada shu bilan birga musiqa ilmida to'la maxoratga etishgan edi. U huddi otasi kabi Miyonqol va Buxoroga tez - tez, oraqda Samarqandga ham yurish

qilin u yerlar aholisini sarson qilib mol - mukini tortib olar edi [8:123]. Shu sabab Iskandarnishon sohibqironlar bilan o'rtasiga sovuqlik tushib, ular o'rtasi yetti-sakkiz marta to'qnashuv bo'lgan. Nega Navro'z Ahmadxon va uning o'illari Iskandarnishon sultonlar aniqroq qiladigan bo'lsa Jonibek avlodlari bilan ko'p janglar olib borishgan. "Aslida shayboniylar bunday bo'linishiga o'zlarini ham temuriy (chig'atoy) ham chingiziy sanab, o'lkaga ikki tomonlama davogar merosxo'r chiqqan va ana shu ikki xon avlodlari va shayboniy (chingiziy) Jonibek o'rtasidagi kurash sababchisi bo'lgan". Bobo Sultonni yana bir xususiyati bor ediki u biror dushmandan yengilgan zahoti u bilan yana urishish uchun juda ko'p oshiqardi. Ammo so'ngi paytlarda uni ko'p kurash va mag'lubiyatlardan so'ng tinkasi qurib mang'it eli tomon ketadi. Nihoyat bu yerda qaytish chog'ida u Turkiston orqali yuradi. Biroq Sayram qo'rg'oni atrofida uni Tavakkal sulton kutayotga edi. U qozoqlardan bo'lgan xon sanaladi. Ular Sayramdan kiyim va yegulik olib qaytish chog'ida Tavakkal Sultonga duch kelishadi. 1583-yil 8-avgustda Bobo Sulton yonidagi ikkinchi o'g'li Abdulatifni bir hamla qilishda qo'lga oladi. Bobo Sulton o'zi esa o'q zaxmidan dunyodan o'tadi. 1582-yil 9-avgustda Tavakkal Sulton Bobo sulton kallasini, Abdulatifxonni va yana bir nechta amirlarni olib borib Abdullaxonga topshiradi. Abdulatif Sulton va Tohir Sulton Sabron qal'asiga yaqin joyga joylashtiriladi.

Bobo Sultonni beshta Abdulla, Abdulatif, Abdulsattor, Ubaydulla, Abdulg'affor ismli o'g'illari bo'lgan [8:124].

Abdulsattor Sulton Sabron qal'asida turib sohibqiron (Abdullaxon) ga qarshi chiqadi. Ammo uzoqqa bormaydi. Qattiq g'azb bilan sarkarda Xon Bug'a qal'ani yorib o'tadi. Qal'a qo'lga olinib, Abdulsattor oliy farmonga binoan o'ldiriladi. Boqi Muhammad hukumronligining boshida 1602-yillar atrofida Abdulsattor Sulton o'g'illari Andijonda hukumrolilik tojni kiydirilgan. Ular xalqqa turli so'zlarni uqtirishga buyurilgan. Ubaydulla Sulton nomli o'g'li esa 1579-yil 17-apreldagi Chirak jangidan so'ng qochib yurib qozoqlar qo'lga tushib qoladi. U yerga sohibqiron Sarxun Otaliqni jo'natib Ubaydullani o'ldirtiadi. Abdulg'affor Sulton esa Toshkentga qochgan edi. U yerada amakisi Tohir Sulton bilan darveshlik qilishadi. 1583-yil 15-iyunda Tavakkal Sulton uni Oloy dashtidan topib darxol kallasini oladi.

Do'st Muhammad. "Do'st Muhammad Sulton she'r ham yozardi. Uning laqabi Do'stum Sulton bo'lgan. Unga juda o'xshab ketgani uchun Do'st Muhammad Sulton ibn Iskandar ibn Jonibek Sultonga ham "Do'stum Sulton" deb laqab qo'yilgan ularni almashtirmaslik kerak" Baroqxon Miyonqolni egallaganda Karmanani Do'st Muhammadxonga bergan edi. Otasi vafot etgandan so'ng u Samarqandga akasi Bobo Sulton oldiga qochib boragan. Abdullaxon II Samarqandga ham olish uchun boradi. U yerda Darveshxon Bobo Sulton va Baqroqxonning qolgan o'g'illari unga qarshi chiqishadi, lekin yengilishgan va hammalari Toshkentga ketishgan. Axxi viloyati Do'st Muhammadxonga tegadi [8:127]. Uni Xoshim Sulton ismli o'g'li bor bo'lib, otasi favotidan keyin Axxini boshqaradi. Ammo ma'lum muddat o'tgandan so'ng Sohibqiron hizmatiga kiradi, baribir oxirida Xoshim Sultondan shubxalanganidan so'ng o'ldirtirib yuborgan.

Amin Sulton. U Andijon va Fargʻonani ancha vaqt boshqaradi [8:127]. Ammo u akalaridan avvalroq vafot etgan. Moʻmin sulton ismli oʻgli Bobo sulton oldidan panoh topadi. Unga yana Axsi, qisman Toshkentga qarashli yerlarni ham beradi. Ammo Bobo Sulton va oʻgʻillari vafot etgach u bu yerlardan ketadi. Abdullaxon II uni Doʻst Chuxra orqali tuttiradi va oʻldiriladi. Yana bir oʻgʻli Odil Sulton amakisi Darveshxon oldiga boradi va u yerda anchayin yashaydi. Mangʻitlar qirgʻinida vafot etgan.

Xorazmshox Sulton. Taqsimot boʻticha unga Sayram tekkan. U yeri din va ilm ahlini hurmat qilgan tarzda yashaydi. Shunday tarzda umr kechiradi, keyinchalik vafot etadi. Uni uch oʻgʻli boʻlgan. Abdulkarim, Abdulmuhammad, Muhammadlar edi [8:128]. Abdulkarim otasi vafot etgach, tarix zarvaraqaqlarida “Isfijob” deb ataluvchi Sayramni uklari bilan kelishib boshqargan. Sohibqiron Toshkentni olganda Abdulkarim oʻz onasini uning huzuriga iltomos uchun yuboradi. Onadek buyuk simoni rad eta olmagan Abdullaxon II Sayramga tegmaydi. Ammo keyinchalik turli vahima ila ukalari bilan qochib yurgan va Mangʻitlar qirgʻiniga uchrab barchalari vafot etadi.

Qosim Sulton. Otasi vafot etgach akasi Darveshxon oldiga borgan. Abdullaxon II 1564-yilda Buxoroni egallaganda uni tabriklagani Darveshxon bilan birga borgan [8:129]. Shu yillar atrofida vafot etgan.

Toshkent hokimi Darvishxon, Turkiston hokimi Bobo sulton, Axsi hokimi Doʻstmuhammad va Andijon hokimi Muhammad Aminlar 1582-yilda Abdullaxonga qarshi ittifoq tuzishgani, bu kurashda qozoq sultonlari yordamidan foydalanishga harakat qilgan[4:42].

Baroqxon Madrasasi. Ushbu madrasa XVI asr ikkinchi yarmida Toshkentda qurilgan. Madrasa oʻrnida dastlab 2 yaʼni katta va kichik maqbara boʻlgan. Kattasi Suyunchixoʻjaxonniki kichigida Navroʻz Ahmadxon qabri bor. Hozirda Baroqxon madrasida Oʻzbekiston Musulmonlar idorasi joylashgan.

XULOSA

Bugungi kunda tarix faniga qoʻyilayotgan talablar oʻtmishni sinchiklab oʻrganish, ularni hal etishga boʻlgan yondashuvlar va nuqtai-nazarlarni tahlil etib, ulardan bugungi kun uchun zarur xulosalarni chiqarishni talab etadi. Tarixni oʻrganishga boʻlgan munosabatning turli siyosiy tuzumlar taʼsirida oʻzgarib turishi bugungi kun tadqiqotchilari oldiga uni xolisona tahlil qilish va obʻektiv ilmiy xulosalar chiqarish kabi katta va masʼuliyatli vazifa qoʻyadi. Bunda eng avvalo ilmiy bilishning asosiy tamoyillari, umumjahon tarix fanining nazariy – kontseptual asoslari, milliy istiqlol mafkurasi falsafasiga asoslanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Baroqxon yaʼni Navroʻz Axmadxon oʻz davri shayboniy sultonlari ichida zabardast bir hukumdor, ilmni qadrllovchi shaxs, mohirona sarkardasi edi. Yana Baroqxon oʻsha davr tashqi diplomatik aloqasida ham oʻz oʻrni, mavqei yuqori edi. Bundan tashqari sulola vakillari orasida koʻziga koʻringan yuksak hurmatga, ulugʻ mavqeyi va eʼtiborlisi boʻlgan edi. Ammo taqdir taqozosi unga hukumronlikni tola qoʻlga kiritishiga yoʻl qoʻymadi.

Navro'z Ahmadxondan so'ng uni kech qaysi o'g'li u kabi davlatni boshqara olmadi. Ular Abdullaxon IIga munosib raqib bo'la olishmadi. Abdullaxon II Navro'z Ahmadxon tirik ekanligida hech bir jangda yuta olmagan. Ammo vafot etgandan so'ng mufaqqiyatlar eshigi Abdullaxon II uchun ochila boshlagan. To'g'ri Bobo Sulton jangovorlik jihatdabn biroz o'xshagandur, lekin u ham davlatni birlashtira olmadi. Qaytanga bu huquqni aka – ukalari bilan osongina dushman qo'liga topshirishgan. Albatta bunga tarixiy shart – sharoit ham o'z ta'sirini juda katta o'tkazgan.

Navro'z Ahmadxon Shayboniy sultonlari orasida hukmdorligi kuchli, ilmni qadrllovchi va shu bilan birga sarkarda sifatida ham mohir edi. Diplomatik aloqalarda ham yuqori mavqega ega bo'lgan. Ammo taqdir unga davlatni to'liq qo'lga kiritishga imkon bermagan. Uning o'g'illari uning darajasida hukmronlik qila olmadi va Abdullaxon IIga raqib bo'lolmadi.

FOYDALANILGA ADABIYOTLAR VA MANBALAR RO'YXATI

1. Ahmedov B. Tarixdan saboqlar. – Toshkent: O'quvchi, 1994. – 429 b.
2. Hofiz Tanish al-Buxoriy. "Abdullanoma" (Sharafnomai shohiy). Birinchi kitob. – Toshkent: Sharq, 1999. – 384 b.
3. Muhammad Ibn Arab Qatag'an. Musaxxir al-bilod. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2009. – 269 b.
4. Muqminova R. To'rt asr oldingi Toshkent. – Toshkent, 2015. – 192 b.
5. Nishonov A. Shayboniylar davrida Farg'ona vodiysidagi siyosiy jarayonlar. tarix. fal. dok...diss. – Farg'ona, 2022. – 133 b.
6. Seydi Ali Reis. Mir'ot al-mamolik. – Toshkent: Sharq, 1963. – 122 b.
7. Sultonov O'.A. Toshkent vaqf mulklari: tarixiy hujjatlar tadqiqi va talqini (1507–1917). – Toshkent: Fan, 2021. – 256 b.
8. Zayniddin Vosifiy. Badoye' ul-vaqoye'. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1979. – 256 b.

Кимсанова Р. Х.

Студентка 3 курса исторического факультета
Ферганский государственный университет

RushanaXayrullayevna@gmail.com

ТАШКЕНТ В ПЕРИОД ПРАВЛЕНИЯ НАВРУЗ АХМАДХАНА И ЕГО ПОТОМКОВ

АННОТАЦИЯ

В конце XV – XVI веках династия Шейбанидов вышла на крупную политическую арену в регионах Мавераннахра и Хорасана. Из этой династии вышло множество выдающихся государственных деятелей, одним из которых является Навруз Ахмедхан. В данной статье рассматриваются политическая деятельность Навруза Ахмедхана, его потомки, его роль в

исторических процессах, а также политическое и стратегическое значение города Ташкента – нынешней столицы нашей страны – в период его правления.

Ключевые слова: Шейбанихан, Барак-хан, Туркестан, Насаф, сеиды, Худжанд, Ура-Тюбе, Кучкунчи Ходжа-хан, Севинчик-хан, Кельди Мухаммад Султан, Дервиш-хан, Бобо Султан, Амин Султан.

Kimsanova R. Kh.

Third-year student of the faculty of history

Fergana state University

RushanaXayrullayevna@gmail.com

TASHKENT DURING THE REIGN OF NAVRUZ AHMAD KHAN AND HIS DESCENDANTS

ABSTRACT

At the end of the 15th century and in the 16th century, the Shaybanid dynasty emerged as a major political force in the regions of Mawarannahr and Khorasan. Many prominent statesmen originated from this dynasty, one of whom was Navruz Ahmad Khan. This article examines the political activities of Navruz Ahmad Khan, his descendants, his role in historical processes, and the political and strategic significance of the city of Tashkent – today the capital of our country – during the period of his rule.

Keywords: Shaybani Khan, Barak Khan, Turkestan, Nasaf, Sayyids, Khujand, Ura-Tyube, Kuchkinchi Khoja Khan, Sevinchik Khan, Keldi Muhammad Sultan, Darvish Khan, Bobo Sultan, Amin Sultan.